

חבל נחלתו

סימן לו

מזוזה במכון חליבה ובחדרים הסמוכים לו

שאלה

האם צריך לקבוע מזוזה בפתחי מכון חליבה ובחדרים הסמוכים לו המשמשים לאכילה או למשרדים?

תשובה

א. במסכת יומא (יא ע"א) מחלוקת בין רב כהנא לרב יהודה בביאור סתירה בין שתי ברייתות האם בית התבן, בית הבקר, בית העצים ובית האוצרות חייבים או פטורים מן המזוזה. לפי רב כהנא הברייתות חלוקות בסתמא ואפילו הנשים מתקשטות בבשמים שם אותם בתים חייבים, אבל אם הנשים רוחצות באותם בתים והוא מקום גנאי פטורים, ולפי רב יהודה בסתמא פטורים ורק המיוחד לדירת אדם חייב, כגון אם הנשים מתקשטות שם. להלכה פסקו מרבית הראשונים כרב כהנא. וכ"כ הגר"א (יו"ד סי' רפו ס"ק א).

כך פסק הר"ף (הל' מזוזה ו ע"א): "ת"ר בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן כולן חייבין במזוזה, יכול אף אני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית מיוחד לדירה אף כל שהוא מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה, יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה ת"ל בית מה בית עשוי לכבוד אף כל שהוא עשוי לכבוד יצאו אלו שאינם עשויין לכבוד יכול שאני מרבה אף הר הבית הלשכות והעזרות

ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קדש, ואי קשיא לך הא דתניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבות במזוזה התם בשבתים פתוחין לתוכן ובית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית שהנשים רוחצות בהן פטורות מן המזוזה". עולה מן הר"ף שיש הבדל בין רפת לבית הבקר. מסביר את ההבדל תוס' (יומא יא ע"א ד"ה והתניא) "וי"ל ברפת בקר אין הנשים רוחצות דדוקא בית הבקר לעיל דהיינו שעשוי לבקר אבל אין מעמידין בה בהמות בקביעות נשים רוחצות בו. אבל רפת בקר משמע שעומד בו בקר בקביעות והוא מלוכלך בזבל הבקר אין הנשים רוחצות בו". עולה מן הדברים שרפת בקר אין בה תשמיש אדם מגונה כיון שהיא מלאה זבל, ולכן לפי רב כהנא חייבים בו, ובית הבקר אם הנשים רוחצות בו פטור ממזוזה אבל אין הנשים רוחצות חייבים בו. וכן הרא"ש (הל' מזוזה סי' טו) כתב: "ובית התבן ובית הבקר ובית העצים והאוצרות שהנשים רוחצות בהן פטורין מן המזוזה. הא שתמא חייבין ודלא כמ"ש הרמב"ם ז"ל דדוקא כשהנשים מתקשטות בהן". וכ"פ רבינו ירוחם (תוארו"ח נכ"א ח"ז).

ב. לעומתם הרמב"ם (הל' תפילין ומזוזה וספר תורה פ"ו ה"ז) פסק: "בית התבן בית הבקר בית העצים בית אוצרות פטורין מן המזוזה שנאמר ביתך ביתך המיוחד לך פרט לאלו וכיוצא בהן, לפיכך רפת הבקר שהנשים יושבות בה ומתקשטות בה חייבות במזוזה שהרי יש בה יחוד לדירת אדם..."

ובאר הכס"מ שהרמב"ם פסק כרב יהודה ורק מפני שרפת מהווה מקום תשמיש

שאינו מגונה לנשים הוא חייב במזוזה.

וכן המאירי (יומא יא ע"א) פסק כרמב"ם (כרב יהודה) וז"ל: "בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצר וכיוצא באלו פטורין מן המזוזה שאין כאן דירה היו הנשים קובעות דירתם לשם בזמן שהן מתקשטות כדי להתקשט בצניעות נעשה זה מקום דירה וחיוב, וכן שער גנה ודיר וכיוצא בהן פטורין אא"כ בהן בתים המחוייבים פתוחים להם. כל בית שהוא עשוי לדברים שאינן של כבוד כגון בית הכסא ובית הטבילה ובית המרחץ אף של יחיד ובית הבורסקי ובית עיבוד העורות ובית האשפה וכיוצא באלו אפילו היתה שם דירת אדם פטורה שאין זה דירת כבוד.

"נמצא שדירת חיוב צריכה ארבעה תנאים דירת אדם ודירת חול ודירת קבע ודירת כבוד ויש מוסיפין שאף הבית יהא במקום חול"...

לגבי שאלה דיון שמחד מכון החליבה מלוכלך בצואת הבהמות, אבל אין אנשים רוחצים בו ערומים, נראה שאף הרמב"ם יסכים שהוא חייב במזוזה שהרי אנשים עובדים במקום ביום ובלילה ואינו שונה מחנות או בית מלאכה. ורק הרפת עצמה שאינה מקום עבודת אנשים אלא מקום שהיית הבהמות פטורה ממזוזה לפי הרמב"ם. וכש"כ חדרי השירות הסמוכים למכון החליבה חייבים במזוזה.

ג. וכך כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי'

קפז):

"בדבר שאלתו במרתף הבית שאין משתמשין בו תשמיש דירה כי אם שיש שם צינורות המים ותנור ההסקה החשמלית ולפרקים יורדים שם אבל לא כמו שיוורדים שם למרתף של יין אי חייב במזוזה.

"ולפענ"ד נראה דחייב במזוזה דאף דשיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ו ממזוזה ה"ז שפטר בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות מן המזוזה שנאמר ביתך ודרשינן המיוחד לך וא"כ כל מקום שאינו מיוחד לדירה ממש פטור לשיטתו ז"ל אבל הלא אגן קיי"ל בזה דחייב כמבואר בטוש"ע יו"ד סי' רפ"ז בשם הרא"ש כדתינו רב כהנא קמי רב יהודה והגם שבשו"ת משכנות יעקב סי' ס"ו מיישב שיטת הרמב"ם ע"ש מיהו אגן אהש"ע סמכינן בזה, והטעם דמחייבין בכלהו נראה בזה דלכאורה צריך להבין הך ברייתא דבגמ' יומא אחד שערי בתים וכו' ורפת ולולין וכו' יכול שאני מרבה בית שער ואכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא וכו' ובית המרחץ ת"ל בית מה בית העשוי לכבוד אף כל העשוי לכבוד יצאו אלו שאין עשויין לכבוד.

"וצריך להבין דפתח בשערי בתים ורפת ולולין וכו' שחייבין וסיים באכסדרה ומרפסת שפטורין ונתן טעם דאלו אינם מיוחדים לדירה והדבר תימה וכי רפת ולולין מיוחדין הן לדירה ובבית הכסא וביה"מ שפטור משום שאינו דירה של כבוד ג"כ קשה וכי רפת ולולין דירה של כבוד הן וביארתי בתשובה אחרת דמיוחדין לדירה אין כוננתו שדר בו ממש אלא כל שדרך דירה בכך ורוב בעלי בתים שיש להם דירה משתמשין ודרים באופן כזה מקרי מיוחדין לדירה וכיון שמדרך הדר בבית להיות לו שערי בתים ורפת לבהמתו ולולין לתרנגולין ובית שער להניח שם חפציו הצריכים לו להניחם ונמצא זה הוא חלק מבית דירה שלו והוא דומיא דמי שיש לו הרבה חדרים אחד לשכיבה ואחד לאכילה ואחד להניח בו חפציו וכדומה וכולם כאחד

חבל נחלתו

הם בית וזה דרך דירתו הכי נמי הני בעלי בתים שיש להם רפת ולול ובית שער ומשתמשים בו זה הוא דרך דירתו ומחייב במזוזה ועיין ט"ז סי' רפ"ו ס"ק י' וש"ך שם ס"ק כ"ב.

"ומעתה אתי שפיר ברפת ולול ושערי בתים כיון שהם דרך דירתו שעומדין לתשמיש זה חייבים במזוזה ולא בעי להיות דרך כבוד כיון דאלו אין עומדין לתשמיש אדם בגופו אלא לצורך בהמתו ולצורך בהמתו לא בעיין בית של כבוד כל שמשתמש בו דרך דירה הוא בכך וזה הוא כבודו אבל בית הכסא ובית המרחץ כיון דדרך תשמישו הוא וצריך לדירה וקבוע תשמישו מקרי בית דירה והיה חייב במזוזה אלא שכיון שהוא בית דירה לאדם עצמו ולאדם עצמו אינו דירה של כבוד ולכן פטור ממזוזה ואתי שפיר הברייתא דברפת ולולין חייב אף שאינו של כבוד ובבית הכסא וביה"מ פטור, ועיין בס' ויעש אברהם בעט"ז מצ' מזוזה סק"א ע"ש.

"והנה במרתף נמי אף דאין זה דירתו ממש אבל כיון דזה הוא דרך תשמישתו וצריך האדם שיהיה לו תנור להסיק ולחמם הבית וכן צינורות המים הצריכים לו וא"כ המרתף משתמש תשמיש דירה הצריך לדירתו וזה דרך דירתו ואדרבה הרי הכא חלק גדול מתשמיש דירתו תולה במרתף הנ"ל היינו תנור להסיק הבית והצינורות ואם כי רוב פעולות נעשים שמה ע"י מכונות אוטומטיות אבל בשביל זה לא נסתלק ממנו שם תשמיש דירה שזהו דרך תשמישתו ולמשל מי שיסדר ברפת בקר ולול של תרנגולים שיעשו שם כל הפעולות במכונת אוטומטית וכן אם יסדר רוב תשמישי הבית במכונה אוטומטית עד שלא יצטרך לשום דבר לשמש בידי אדם כמו שאפשר היום מ"מ לא יפטר ממזוזה דזה הוא

דרך תשמישתו ודירתו בכך הוא והכ"נ במרתף דזה הוא דרך תשמישתו וגם כי באמת משתמשים בו קצת כי מניחים בו כמה חפצים בזמן שצר לו המקום בחדריו וגם כלי חורף ושאר חפצים, ועיין פת"ש סי' רפ"ו ס"ק י"ג שהביא בבית התבשיל (ק"ך) שנכנסין שם להסיק תנור בית החורף". **ועי"ש שכך מסקנתו לגבי מרתף.**

ד. **הטור (יו"ד סי' רפו) פסק:** "ואלו הן המקומות שחייבים במזוזה אחד שערי בתים ושערי חצירות מדינות ועיירות ורפת בקר ולולין ומתבן ואוצרות יין ושמן ובית האשה ובית השותפין כולן חייבין ובית התבן ובית העצים ובית הבקר סתמא חייבין אא"כ הנשים רוחצות בהן אז הן פטורין. והרמב"ם כתב שאין חייבין אא"כ הנשים יושבות בו להתקשט אבל סתמא פטורין. וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. בית הכנסת של כפרים סתם חייבין דמסתמא דרים בה ושל כרכים אם יש בה בית דירה לחזן חייב ואם לאו פטור, אבל בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה וב"ה שאין בה בית דירה לחזן פטורין כיון שאין בהם בית דירה".

והבית יוסף באר: "והרי"ף (הל' מזוזה ו:)
כתב סתם כרב כהנא וכן כתב הרא"ש (הלכות מזוזה סי' טו) וסיים בה ודלא כמו שכתב הרמב"ם (מזוזה פ"ו ה"ז) דדוקא כשהנשים מתקשטות בהן". **ורק במקום שעומדים ערומים אין כבוד שמים להיות שם מזוזה.**

פסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' רפו ס"א): "אלו המקומות שחייבים במזוזה: אחד שערי בתים ושערי חצרות, מדינות ועיירות, **רפת בקר** ולולין ואוצרות יין ושמן ובית האשה ובית השותפים, כולם חייבים.

ובסעיף ב הוסיף: "בית התבן, בית העצים

המזוזה כתב רבינו ירוחם (שם סוף חלק ז) כבר כתב הרשב"א שלא מצא כן בשני תלמודים ובאמת שעונש ביטולה גדול עד כאן.

ופסק השו"ע (יו"ד סי' רפו סעי' ד, ה): "בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה, פטורים, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד".

"במקום שיש טינוף, כגון שתינוקות מצויים שם, טוב לכסות המזוזה; ובמקום טהרה, טוב להיות נראית".

וכתב הש"ך (יו"ד סי' רפו ס"ק ב): "דפת בקר – דאע"ג דהוא במקום הטנופת מכל מקום לא נפיש זוהמייהו. והדרישה כתב כלל הדברים דהיכא דאיכא משום קדושה כגון בית הכנסת או היכא דאיכא מקום טינופת אז בעינן בית דירה ממש שידור בו תמיד, אבל היכא דליכא חד מהנך כגון מתבן כו' וכל אחד מהנך אפילו אינם דרים שם ממש כיון דיוצאין ונכנסין בו חשיב בית דירה, ע"כ".

ועל כן במכון החליבה יש לקבוע מזוזה כשהיא מכוסה, ובחדרי השירות מותר לקבוע אף כשהמזוזה מגולה.

מסקנה

במכון החליבה יש לקבוע את המזוזה כשהיא מכוסה, ובחדרי השרות על ידה ראוי לקבוע את המזוזה כשהיא מגולה.

ובית הבקר חייבים. ואם הנשים רוחצות בהם, כיון שעומדות שם ערומות, אין כבוד שמים להיות שם מזוזה".

ה. הטור כתב עוד: "אבל כ"מ שהוא לדירה חייב אף על פי שהוא במקום הטינופת וטוב לכסותה כדי שלא תהא נראית".

ומבאר הב"י לגבי מקום הטינופת: "ומ"ש אבל כל מקום שהוא לדירה חייב אף על פי שהוא במקום הטינופת. נראה שלמד [כן] מדברי סמ"ג (שם, קו ע"ד) שכתב וז"ל י"א שיש בירושלמי עיר שיש בה חזירים פטורה מן המזוזה. ואומר ריב"א נשתקע הדבר ולא נאמר, כי בדק בכולו ולא מצאו ועוד אפילו ישנו בשום מדרש זה דוקא בפתח הבית שהחזירים מצויים שם אבל בחדרים ועליות חייבים ואפילו בפתח הבית במקום שתחלת שליש העליון למעלה מעשרה יכול להניחה, אמנם היה נוהג לכסותה בפתח וכן אני נוהג לכסותה וגם בחדרים במקום שהתנוקות מצויים שם אני מכסה הנקב במעט שענה עכ"ל. והעתיקו דבריו הגהות מימון (מזוזה פ"ו אות ה) והמרדכי (הלכות קטנות סו"ס תתקסט) וסמ"ק (סימן קנד ובהגהות שם אות ג) והכלבו (סי' צ). וכתב הכלבו על הא (שם) דבמקום טינוף טוב לכסותה ובמקום טהרה טוב להיות נראית וכן כתב סמ"ק (שם). ועל הא דיש אומרים דעיר שיש בה חזירים פטורה מן